

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць

ВИПУСК 11

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету**

Рівне - 2003

4

УДК 811.161.2

У збірнику вміщені статті з проблем українського мовознавства науковців, аспірантів кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету та науковців інших ВНЗ. Основні теми поданих публікацій стосуються актуальних питань граматики і лексикології, словотвору та лінгвістики тексту.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів-філологів.

Редакційна колегія:

Головний редактор **Шульжук Каленик Федорович**,
доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри української мови
Рівненського державного гуманітарного університету,
дійсний член Академії наук вищої школи України

Заступник головного
редактора **Шевчук Степан Іванович**, кандидат філологічних наук, професор,
директор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного

університету

Члени редакційної колегії:

1. **Бойко В.Г.**, доктор філологічних наук, професор кафедри фольклористики Національного університету ім. Т.Г.Шевченка (м. Київ).
2. **Вихованець І.Р.**, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу історії і граматики української мови Інституту української мови НАН України (м. Київ).
3. **Вокальчук Г.М.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
4. **Галич О.А.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри української літератури Луганського державного педагогічного університету.
5. **Голомб Л.Г.**, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Ужгородського державного університету.
6. **Гуйванюк Н.В.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
7. **Давидюк В.Ф.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри фольклористики Волинського державного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк).
8. **Денисюк І.О.**, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Волинського державного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк).
9. **Дунаєвська Л.Ф.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри фольклористики Національного університету ім. Т.Г.Шевченка (м. Київ).
10. **Загнітко А.П.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри української мови Донецького національного університету.
11. **Зелінська Л.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Іваницька Н.Л.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського.
13. **Кузьмич О.О.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
14. **Поліщук Я.О.**, доктор філологічних наук, доцент, зав. кафедри української літератури Рівненського державного гуманітарного університету.
15. **Радишевський Р.П.**, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Національного університету ім. Т.Г.Шевченка (м. Київ).
16. **Турган О.Д.**, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Запорізького державного університету.
17. **Удалов В.Л.**, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Волинського державного університету (м.Луцьк).
18. **Чирков О.С.**, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри теорії літератури Житомирського державного педагогічного інституту ім. І.Я.Франка.

Упорядники: *Якимчук О.І., Кузьмич О.О.*

Друкується за рішенням вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №2 від 26 вересня 2003 р.).

*За точність і грамотність публікацій відповідають автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.*

Адреса редакції: 33000, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12
Рівненський державний гуманітарний університет
(вул. Остафова, 31, кафедра української мови)

ISBN 966-72-81-04-9

ЛІНГВОПОЕТИКА ЯК ОБ'ЄКТ МОВОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мовно-художня практика – джерело розвитку літературної мови. Саме художня література дає нам зразки постійного шліфування вислову. Художній стиль належить до культурних цінностей, які зв'язують воєдино всі покоління.

Норма художнього стилю відрізняється від загальнолітературних мовних норм. Як свідчать об'єктивні спостереження, норми загальнолітературної мови не можуть мати зв'язків з тими особливостями художнього мовлення, які властиві або стилістиці окремого твору, або індивідуальній письменницькій мовотворчості. Письменник, не обмежений тільки нормативним словником, має право, продиктоване естетичними законами створення художніх текстів, на використання рідковживаної лексики, неологізмів, архаїзмів, індивідуальних несподіваних висловів. Індивідуальна мовотворчість письменника посідає особливе місце в загальній мовній практиці. Письменник – носій літературної мови, але він і найактивніший творець національної мови в тому розумінні, що глибоко відчуває найтонші порухи народного слова, що в особистісному відтворенні багато разів пережите живе слово народу. Тому є актуальним у сучасній лінгвістиці дослідження лінгвопоетики окремих письменників, коли йдеться про усталення мовностилістичної норми.

Під пером майстра оновлюються, засвічуються новими гранями давно відомі лексичні скарби. Від незвичайної сполучуваності слів народжуються індивідуальні епітети, метафори, які в поєднанні з емоційно вираженою думкою утворюють конденсовані образні засоби поетичної мови.

В останні десятиріччя посилюється інтерес мовознавців до так званої лінгвістичної поетики. Були спроби дійти до суті художнього слововживання як з позицій загальномовних, так і з погляду індивідуально-творчого мовлення. Це праці С.Єрмоленко, В.Ковальова, В.Калашника та ін.

Аналіз способів і прийомів актуалізації слова в поетичному мовленні, що веде до його образності, з'ясування такого поняття, як лінгвопоетика, є основною метою цієї розвідки. Теоретичне обґрунтування даного терміна, розгляд історії його походження дозволить у подальшому досліджувати особливості ідіостилу окремих письменників.

У загальнофілологічному, традиційному розумінні лінгвопоетикою вважають мову всієї художньої літератури, а не тільки мову віршів. До головних характеристичних ознак лінгвопоетики відносять особливу виразність і емоційність, своєрідну організованість, орієнтованість на естетико-емоційний вплив.

Основи такого погляду на лінгвопоетику були закладені ще античними мислителями, насамперед у "Поетиці" Арістотеля (1: 388).

Про лінгвопоетику як окремий об'єкт наукового вивчення у вітчизняній філології можна говорити, починаючи з другої половини ХІХ ст. Привернення уваги мовознавців до спеціального дослідження мови художньої літератури в другій половині ХХ ст. зумовлено передусім плідною діяльністю в цій галузі В.В.Виноградова і Л.А.Булаховського.

Одним із найважливіших у теорії поетичної мови є питання про співвідношення понять "мова" і "поетична мова", а також визначальних характеристик стосовно мови – "літературна" і "поетична". Велике значення для його висвітлення має потєбнянська ідея символічності поетичного слова (13: 331). Грунтуючись на понятті внутрішньої форми слова, ця ідея трактує поетичне слово як двопланове: з одного боку, воно співвідноситься з лексичною системою загальнонародної мови і матеріально ніби збігається з її елементами, а з іншого – внутрішньою формою, своїм поетичним смислом і змістом спрямована на символічну структуру літературно-художнього твору в цілому. О.Потєбня саме в цьому вбачає основу поетичного мовлення, своєрідність поетичної мови як обов'язкової форми художнього твору. На його думку, поезія – це особливий спосіб мислення, а слово – ембріальна її форма: "Поезія, – підкреслює О.Потєбня,

– є всюди, де говорять і думають” (13: 336).

Концепція О. Потебні є лінгвостетичною і базується на зіставленні мови і слова з художнім твором. Дана концепція висуває на перший план саме мову як прообраз творчої діяльності. Твір словесного мистецтва, на думку вченого, становить нерозривну єдність образу та ідеї. Потебня вважав художню творчість такою ж діяльністю, як і мовну. Секрет поетичності він убачав у тому, що поданий у творі образ завжди менший від значення, що число художніх образів твору не дорівнює великій кількості можливих значень. Поетична мова для нього завжди полісемічна. Звідси й положення про багатозначність художнього твору, і думка про активний творчий характер сприйняття поетичної мови і твору в цілому, і висновок про динамічний план, рухомість, суперечливість і довговічність творів словесного мистецтва. Усе це, на думку В.Калашника, допомагає глибше усвідомити складний процес художньої творчості в єдності всіх її компонентів, у тому числі й поетичної мови як форми творчої, художньої діяльності [9: 7].

З ідеями О.Потебні певною мірою перегукуються й окремі положення І. Франка щодо природи поетичної мови. Він вважав, що поетична мова повинна характеризуватися насамперед багатством і різноманітністю асоціативних утворень. Дослідник і практик поетичної творчості, І. Франко акцентує увагу на таких особливостях поетичної мови, як можливість “репродукції вражень, метафоричність, асоціативність, контрастність” [15: 422]. Як і О.Потебня, І. Франко в поглядах на поезію виходив із визнання практично невичерпних можливостей мови щодо використання різноманітних її образних засобів.

В.В.Виноградов вважав, що об’єктом науки про лінгвопоетику має бути “не сама мова як особливе суспільне явище, а поняття про неї або її особливе суспільне застосування, створене під певним естетичним кутом зору” [4: 29]. До поняття поетичної мови вчений відносить, крім загальних ознак мови як основи словесної творчості, обов’язково і переважно також специфічні ознаки поетичної мови як об’єкта й знаряддя словесного мистецтва. Разом з тим він наголошує на тому, що в структурі художнього твору втілюється зв’язок письменника з літературною мовою своєї епохи, авторське ставлення до способів перетворення і поетичного використання мови. Досліджуючи мовностилістичні особливості різних видів і жанрів словесного мистецтва, В.Виноградов плідно і перспективно вважає тенденцію до об’єднання лінгвістичних і літературознавчих концепцій художнього змісту і художньої форми на основі вивчення смислу, ідеї, авторського задуму як словесно-структурного елемента художнього цілого [4: 104]. Сама ця ідея комплексного підходу до вивчення лінгвопоетики знайшла подальший розвиток, зокрема в концепції поетичної мови як засобу спілкування з мистецтвом, розробленій О.Леонтьєвим [12: 24].

Л.Булаховський, який багато уваги приділяв естетичному напрямку мовного розвитку, пов’язуючи з ним процес формування й постійного збагачення поетичних засобів вислову, поетичну мову розглядав у руслі загального розвитку літературної мови [3: 346-370].

У сучасному українському мовознавстві немає єдиної думки про природу лінгвопоетики, про співвідношення понять “мова” і “поетична мова”.

Частина дослідників сучасного українського слововживання, зокрема С.Єрмоленко, Л.Пустовіт, Л.Ставицька та ін., визначають лінгвопоетику як репрезентант художньо-белетристичного стилю сучасної української літературної мови. Однак і їм не чуже розуміння специфіки цього стилю, усвідомлення поетичної мови як знаряддя поетичного мислення, засобу формування й розвитку “поетичного світу” [7: 209-211].

З цих позицій оцінюється мова як мистецтво, насамперед мова художньої літератури. Так, на думку В.Русанівського, вивчення всіх мікросистем мови, у тому числі поетичної, повинно починатися зі з’ясування внутрішньої форми слова. “Внутрішня форма слова, – зауважує лінгвіст, – це певна сторона його змісту, що вказує на те, як пов’язане дане слово з його найближчими попередниками і яка ідея веде до втілення нового значення в саме таку, а не іншу форму – значущу

словотвірну та морфологічну, і зовнішньо-виражальну – фонетичну” [14: 11].

Таке розуміння внутрішньої форми слова, вважає вчений, дає змогу встановити, “чому слово значить, чого його зміст невичерпаний, чому змінюється значення слова і чому лексична семантика слова невіддільна від його граматичного значення” [14: 9].

Далі розвиваючи лінгвостетичну концепцію лінгвопоетики О. Потебні, В. Русанівський висловлює думку про те, що поезія у своїй найпростішій формі – це слово, що не втратило завдяки внутрішній формі зв’язку з живим уявленням. Він пише: “І в мініатюрі – слові, і в поетичному творі – вірші, пісні, поемі – центром образу є внутрішня форма, тобто одна з ознак загального значення, яка домінує над усіма іншими” [14: 5].

Частина вітчизняних мовознавців, спираючись на погляди російського вченого В. Григор’єва, заперечує розгляд поетичної мови як різновиду літературної мови. Вони відстоюють закономірність принципового переходу від розуміння лінгвопоетики як мови поезії (художньої літератури) до усвідомлення поетичної мови як знаряддя поетичного мислення, засобу формування й розвитку “поетичного світу” [5: 74]. Сам же Григор’єв, прихильник і пропагандист спеціальної філологічної дисципліни лінгвопоетики, під поетичною мовою розуміє мовну систему, що становить складну ієрархію всіх відомих підсистем національної мови у творчому вираженні всіх мовних засобів, у тому числі і насамперед лексичних. Визначаючи лінгвопоетику як мову з настановою на естетично значущу творчість, учений виходить з об’ємних зв’язків поетичної мови як найбільш широкого поняття, мови художньої літератури як частини першого і літературної мови як певної частини (ядра) обох понять [5: 74-75].

Представники цього напрямку в українському мовознавстві заперечують розгляд поетичної мови як різновиду літературної мови, однак указують на тісний зв’язок між обома мовами. На їхню думку, літературна мова для поетичної є тим фоном, на якому здійснюється естетично усвідомлена деформація мовних норм [8: 171].

Таким чином, характеризуючи поетичну мову як своєрідну лінгвістичну категорію, представники різних напрямів виходять з естетичної природи, специфічності й неповторності мови в художньому творі. Разом з тим усі вони вважають, що було б неправильним відривати розвиток поетичної мови від розвитку мови літературної. Будучи не тільки лінгвістичним, а й естетичним об’єктом, поетична мова потребує розгляду в усій її складності, неоднорідності й суперечливості, діалектичній єдності всіх її компонентів. Саме на цій основі має здійснюватися як теоретичне дослідження лінгвопоетики, так і конкретний аналіз словесних художніх засобів.

У лексичному складі поетичної мови важливу роль відіграють ті слова, які мають відповідну стилістичну характеристику. Серед них особливого значення набувають лексеми, які, уживаючись переважно в мові поезії, стали поетично маркованими, а також ті групи слів, які активно виявляють здатність підвищеного звучання саме в художньому контексті.

Своєрідність поетичної мови полягає в тому, що в структурі поетичного твору, як у конкретному її вияві, здійснюється “емоційно-образна, естетична трансформація засобів загальнонародної мови” [4: 185]. Поетичної трансформації в умовах художнього контексту зазнає і слово, оскільки “поетичне слово виростає в реальному слові як його особлива функція, так само, як поезія виростає з оточуючого нас світу реальності” [4: 186]. Для того, щоб слово могло виконувати естетичну функцію, воно повинно набути особливого поетичного смислу, перестати бути однозначним.

Процес емоційно-образної, естетичної трансформації, покликаний забезпечити появу в слові поетичного смислу, має двоїтий характер: з одного боку, актуалізується те, що потенційно існує в мовній системі, з другого – спричиняється виникненням явищ, які не можна повністю віднести до загальнономовних. При всій специфічності поетичного смислу й відмінності його від смислу загальнономовного і звичайне слововживання, і слововживання поетичне мають спільну основу – мовну.

У поетичній мові інтенсивно актуалізується багатозначність. Нові значення виникають у ній як варіанти вже відомих. Особливості слововживання ґрунтуються на виділенні процесів семантичної мотивації. Завдяки смисловій багатоаспектності слово має зв'язок з усім текстом твору, його трансформація зумовлена не тільки власними, внутрішніми процесами, а й вимогами, впливом вищих рівнів семантичної організації поетичного мовлення.

Разом з тим саме в семантичній структурі поетично вжитого слова можна спостерігати, як власне мовні елементи слова, які в мові мають опосередкований зв'язок із предметним змістом, набувають семантичної самостійності. До найбільш суттєвих семантичних змін звичайного слова (також і слова поетичного) слід віднести детерміновану вживанням символічність, асоціативність, що протистоїть визначеності в загальній мові, об'єднання на цій основі семантично "далеких" слів в однорідні ряди, синонімічне зближення й антонімічне протиставлення слів, відмінне від загальнонародного, оживлення первісного мотивування семантики слова.

У сучасній філологічній науці розуміння поетичного символу ґрунтується на семасіологічній концепції й визначається як універсальна категорія естетики. Так, В. Кононенко пов'язує символізацію в мові з її образною стороною, процесом художнього освоєння світу. На думку вченого, поетичний символ "ідентифікується з образом, однак категорія образу не розкриває специфіки символу" [10: 30].

Характерною рисою символу є властивість мотивувати значення не тільки і не стільки через переніс, але й через фонові знання. Через це категорія символу виявляє свій зміст лише в плані встановлення національних, культурних, соціальних, релігійних та інших чинників, що й визначають його розуміння всіма членами даного соціуму. Н. Арутюнова вважає, що "образ стає символом через набуту ним функцію в житті особи, соціуму, держави, релігійної та культурної спільності, ідейної співдружності, роду, нарешті, у житті всього людства" [2: 26].

Образ може символізуватися лише у свідомості однієї особи або колективу. Архетипи-символи, що передають одне й те саме, стають такими через подібність природи, психіки людей. Проте і вони орієнтовані на певну спільність. Загальна ідея, що передає символ, часто набуває яскраво вираженого національного характеру. Саме в символах нерідко відбиваються народні традиції, звичаї, обряди, вірування, а зрештою, національні риси характеру, рівень національної свідомості. Індивідуальні символи, як указує В. Кононенко, характерні для художньо-творчого осмислення дійсності, "звичайно зумовлені особливостями національного мовного типу, мовної особливості" [10: 31].

Слово, будучи відкритою мовною системою, постійно розвивається, набуває нових семантико-стилістичних якостей, усе повніше виявляє можливості для відтворення думки і почуття людини. Найбільше творчих трансформацій зазнає слово в поетичній мові, орієнтованій на образність, експресію та емоційність уже самою своєю природою.

Поетичне світобачення реалізується на трьох рівнях: у поетичному слові, поетичній моделі світу та поетичній мові.

Змістом поетичного слова є поетичний об'єкт, "який виникає у свідомості тільки разом із словом і лише в одному – наданому автором обличчі" [11: 40]. Він злитий саме з цим словом, невідривним від нього, залишається з ним та в ньому.

Те, що виникає із слова та містить у собі погляд поета на світ, є внутрішньою формою слова. Саме вона, як осереддя поетичного в мові і мовного в поезії, надає слову статусу поетичної номінації.

Залежно від способу взаємодії внутрішньої форми та значення виділяється кілька типів поетичних слів.

Поетичне слово – це більше, ніж звичайне слово, бо воно не лише інакомовно позначає об'єкт, а моделює процес його пізнання і містить у собі інформацію про емоційний стан поета, створюючи у підсумку порівняно широке значення за допомогою одиночного словесного

образу.

Виділяються кілька типів моделювання світу, серед яких особлива роль належить тропам, тобто вживанню слів у переносному, образному значенні. Звичайно, асоціативність та символічне значення поетичного слова теж пов'язані з образним слововживанням, а символ є навіть тропом, однак характеристика слова в системі поетичного тропа становить необхідний аспект аналізу його семантичної структури, розгляду значеннєвої місткості.

Універсальна модель поетичного слова описується мовознавцями як слово, семантика якого породжується взаємодією різних принципів моделювання [11: 41].

У художньому стилі багато важить і вдалий вибір синонімів, якими передаються відтінки значення та оцінка означуваного явища. Антоніми в поетичному мовленні використовуються здебільшого як лексична антитеза при змалюванні контрастних картин і явищ. Між загальномовною і поетичною синонімічністю та антонімічністю існують відмінності, викликані можливістю образної синонімізації та образного протиставлення слів у поетичній мові.

Однією з особливостей поетичного слововживання є посилена увага до семантики слова, що виявляється в розкритті так званої внутрішньої форми, а також у різноманітних прийомах етимологічного зближення слів.

Для поетичної мови характерним є не лише використання всіх виражальних можливостей слова, його трансформація й розвиток, а й творення нових, зумовлених творчим прагненням до посилення художньої виразності, до свіжості поетичних образів. Поетичний контекст активно сприяє виникненню так званих оказіональних значень та оказіональних слів.

Поява таких авторських новотворів зумовлюється передусім прагненням по-новому, оригінально позначити певний предмет або явище об'єктивної дійсності, збагатити художні якості твору, підкреслити авторське ставлення до відтворюваного предмета чи явища.

Таким чином, дослідження лінгвопоетики складається із характеристики окремих засобів поетичної виразності. Загальномовна семантика кожного окремого слова нерідко відсувається на задній план, поступаючись перед образним та емоційним значенням, будучи лише орієнтиром останнього. Такий аналіз ідіостилю має об'єктивний характер і повинен використовуватися дослідниками при спостереженні за мовою художніх текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Соч.: В 4-х т. – Т. IV. – М.: Наука, 1983. – 386 с.
2. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М.: 1990. – 204 с.
3. Булаховський Л.А. Виникнення і розвиток літературних мов // Вибр. твори: В 5-ти томах. – К.: Наук. думка, 1973. – Т.1. – С.321-410.
4. Виноградов В.В. О теории художественной речи. – М.: Наука, 1971. – 510 с.
5. Григорьев В.П. Поэтика слова. – М.: 1979. – 87 с.
6. Єрмоленко С.Я. Фольклор і літературна мова. – К.: Наук. думка, 1987. – 246 с.
7. Жанри і стилі в історії української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1989. – 220 с.
8. Загнітко А.П. Поетична метафора Тодося Осьмачки // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. – Донецьк: 1996. – С.165-175.
9. Калашник В.С. Особливості слововживання в українській поетичній мові: Навч. посібник: Ідея, упорядкування, інтерпретація творів. – Кіровоград: 1999. – 319 с.
10. Кононенко В.І. Словесні символи в українській мові. – К.: Наук. думка, 1999. – 89 с.
11. Лазебник Ю.С. Від поетичного слова до поетичної мови // Мовознавство. – 1994. – № 1. – С.40-45.
12. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1999. – 287 с.
13. Потебня О.О. Естетика і поетика слова. – К.: Мистецтво, 1985. – 457 с.
14. Русанівський В.М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності // Мовознавство.

– 1993. – № 4. – С.5-11.

15. Франко І.Я. Из секретів поетичної творчості // Збір. творів у 50-ти томах. – Т.35. – С. 412-435.

Резюме

Лингвопоэтика – одна из актуальных проблем современного языкознания. Истории возникновения данного термина, анализу основных элементов поэтической речи, характеристике отдельных средств поэтической выразительности посвящается данная статья.

УДК 81'38+81'373.612.2

Оксана Конера

ПРОБЛЕМА МОВНОСТИЛІСТИЧНОЇ НОРМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОРИ ПОЕТКАМИ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Вивчення метафори у функціональній ролі показника ідіостилю письменника, поетичного угруповання, мистецького стилю чи літературного покоління належить до числа дискусійних питань сучасної лінгвістики.

Поетична метафора 90-х – неординарне явище в контексті українського мовнокультурного дискурсу, що не отримало належної оцінки й поглибленого опрацювання в мовознавчій науці. Мовна ситуація посттоталітарної епохи характеризувалася віддаленням літературної мови від розмовної стихії, що призвело до своєрідної “інфляції” слова. Так звана мовнокультурна революція кінця ХХ ст. була спричинена тим, що елементи лексики обмеженого функціонування (просторіччя, діалектизми, жаргонізми тощо) набули ідентичного статусу й значення з нормативними одиницями мови, увійшли до складу наскрізних художньо-образних парадигм української поезії 90-х років. Саме часова проекція мовлення досліджуваного періоду в модусі історико-лінгвальних змін дозволяє стежити, як стиль 90-х позначився на мовотворчості поетів, їх індивідуальних пошуках і способах самовираження.

Отже, нагального вивчення потребує проблема зрушень у мовно-естетичних нормах. Невирішеним залишається й питання поетичної інтерпретації дев'яностівцями культурно-мовного надбання в контексті своєї епохи, узгодження норм образного відтворення дійсності з власним світобаченням і світовідчуттям, адже метафоричні вислови не тільки репрезентують художньо-образні смисли, а й функціонують як посередники між життєвим досвідом конкретного індивіда 90-х років і національними нормами поетичного моделювання світу.

Впливова сила художнього слова, що прагне до новаторства і неповторності, ґрунтується на його образності та переносності. Меті небуденного, нетрафаретного висловлення думки підпорядкований аспект формування образних засобів на основі розширення змістового обсягу слова за рахунок виникнення в ньому переносно-образних значень і підсилення експресивних властивостей, тобто метафоризації слова.

Метафора – одне з найцікавіших, багатовимірних явищ нашої мови, погляди на яке дуже різняться. Воно базується на особливих процесах мислення та схильності людини до абстрагування.

Учення про метафору має довгу історію. Першорядного значення надавав їй старогрецький філософ Арістотель у своїй “Поетиці”. Під метафорою він розумів не тільки один із засобів створення словесної краси, але й особливість образного мислення людини. Для нього метафора, – перш за все явище художньої мови, показник і ознака майстерності письменника.

Арістотель розглядав метафору в широкому розумінні слова, тобто відносив до неї й інші

ЗМІСТ

Розділ I. Граматична будова мови. Проблеми синтаксису	
<i>Шульжук К.Ф.</i> До питання про еквіваленти речення	3
<i>Федчук Л.І.</i> До питання про типологію предикативних одиниць.....	7
<i>Степаненко М.І.</i> Семантична структура, формально-граматична будова і функціональні можливості речень із локативно-транзитивним типом детермінації.....	14
<i>Шкарбан Т.М.</i> Про довжину предикативних одиниць у структурі складних конструкцій з однорідною супідрядністю	20
<i>Кузьмич О.О.</i> Синтаксична норма як лінгвістична проблема.....	24
<i>Давнюк С.В.</i> Вивчення багатоконпонентних сурядно-підрядних речень: формально-граматичний аспект	27
<i>Жагальяк І.М.</i> Комунікативні моделі зі звуконаслідувальними словами та їх семантичні експоненти	31
<i>Шульжук Н.В.</i> Репліка як компонент діалогічної єдності	36
<i>Щербачук Н.П.</i> Адвербальні синтаксеми в семантично ускладненому простому реченні діалогічного мовлення	39
<i>Сербіна Т.Г.</i> Прийоми використання прецедентних текстів у газетних заголовках	44
Розділ II. Морфологічний рівень мовної системи	
<i>Мединська Н.М.</i> Лексико-семантична група дистрибутивних дієслів активної дії	49
<i>Куликова В.Г.</i> Мовні засоби відтворення спонування в українській мові	54
<i>Войцешук Л.А., Мандрик Н.В.</i> Субстантивація прикметників у слов'янських мовах і власні імена.....	58
Розділ III. Актуальні проблеми лексикології та лексикографії	
<i>Вокальчук Г.М.</i> Складні випадки лексикографічного опису індивідуально-авторських новотворів	63
<i>Гаврилюк Н.В.</i> Емпірійні індивідуально-авторські прикметники у творчості неокласиків.....	69
<i>Дуденко О.В.</i> Паремії: знаки чи символи?	73
<i>Кірілкова Н.В.</i> Українська символіка в поемах Ліни Костенко.....	78
<i>Будз І. Ф.</i> Роль “кольорових” компонентів фразем як етнографічних та національно-культурних маркерів	80
<i>Крижанська О.М.</i> Джерела збагачення української колірної лексики	84
<i>Степанова О.І.</i> Лінгвопоетика як об'єкт мовознавчого дослідження	93
<i>Копера О.С.</i> Проблема мовностилістичної норми використання метафори поетками 90-х років ХХ століття.....	98
<i>Школяренко В.І.</i> Динамічні аспекти фразотворчої активності компонентів фразеологізму.....	106
Розділ IV. Системні питання лінгвогеографії	
<i>Євтушок О.М.</i> Питання системного дослідження лексики західнополіського діалекту. Явище полісемії.....	110
<i>Мазяр В.М.</i> Структура і семантика лексики ткацтва у західнополіських говірках	

української мови.....	115
<i>Демешко І.М.</i> Топонімізація основ типів поселень північно-східного Полісся....	120
Розділ V. Мовознавство і школа	
<i>Хом'як І.М.</i> Питання орфографії в програмах із рідної мови	128
<i>Ковальчук Н.П.</i> Лінгвістичні принципи української пунктуації.....	133
<i>Шевчук Т.Б.</i> Робота зі словами родо-видової семантики на початковому етапі навчання української мови	138
<i>Петрук О.М.</i> Реалізація принципу функціональності в навчанні рідної мови як лінгводидактична проблема	144
<i>Антончук О.М.</i> Ефективність методу вправ на уроках вивчення орфографії.....	147
Рецензії	
<i>Хмель В. А.</i> До вивчення фольклору регіонів України. Рецензія на працю доктора філологічних наук, професора Романа Кирчіва “Із фольклорних регіонів України: нариси й статті”	150
Відомості про авторів	156

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Мовознавчі студії

Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 11

Упорядкування та наукове редагування
*Олександри Якимчук,
Оксани Кузьмич*

Макет та комп'ютерна верстка *Вікторії Кравчук*

Обкладинка *Олексія Литвина*

Рекомендовано до друку вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №2 від 26 вересня 2003 р.)

Макет, верстку, дизайн здійснено в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету

Адреса редакції: 33000, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12
Рівненський державний гуманітарний університет,
кафедра української мови, тел. 26-17-79
вул. Остафова, 31

Підписано до друку 26.09.2003. Формат 60x84 1/8.
Папір офсетний. Гарнітура Times Roman Cyr.
Умов. друк. арк. 19, 0. Наклад 200 прим. Зам. № 29/1

Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 11. – Рівне: РДГУ, 2003. – 155 с.

У збірнику вміщені статті з проблем українського мовознавства науковців, аспірантів кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету та науковців інших ВНЗ. Основні теми поданих публікацій стосуються актуальних питань граматики і лексикології, словотвору та лінгвістики тексту.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів-філологів.

ISBN 966-72-81-04-9

ББК 81
УДК 811.161.2